

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของบุคลากรของโรงพยาบาลราชวิถี

ภาวิณี ปลิวมา พย.ม.* , วรัญญา แสงพิทักษ์ พย.ม.**

*คลินิกนมแม่ กลุ่มงานการพยาบาลผู้ป่วยใน โรงพยาบาลราชวิถี ราชเทวี กรุงเทพฯ 10400

**วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี กรุงเทพ ราชเทวี กรุงเทพฯ 10400

Abstract: Factors Associated with Exclusive Breastfeeding of Rajavithi Hospital Staff

Phawinee Plewma, M.N.S.* , Waranya Sangpithak, M.N.S.**

*Lactation Clinic, Department of In-Patient, Rajavithi Hospital Ratchathewi District, Bangkok 10400.

**Boromrajonani College of Nursing, Bangkok, Ratchathewi District, Bangkok 10400. (E-mail waralya.s@bcn.ac.th)

(Received: 17 July, 2021; Revised: 31 August, 2022; Accepted: 30 October, 2022)

Background: Breastfeeding provides the best nutrients for infants. Thus, infants should be exclusively breastfed during their first 6 months, according to the recommendation by the World Health Organization and UNICEF. After that, they should both receive age-related supplements and be breastfed until they are 2 years old. At the present time, the rate of breastfeeding tends to decrease. A study from the Department of Health has stated that there is only 23.6 percent of mothers that breastfeed their children. However, breastfeeding is found to be fundamental for children's physical, mental, and emotional growth. **Objective:** This study aims to examine factors related to the success of breastfeeding of staff at Rajavithi Hospital. **Method:** This descriptive research collected data from female staff working at Rajavithi hospital with children aged from 6 months to 4 years old. In which the staff brought their children to the breastfeeding clinic, the day-care center, or the well-being development center at Rajavithi Hospital. A questionnaire with a rating scale was used as a tool for gathering data. Frequency, percentage, mean, standard deviation, and Chi-Square analysis were used as required parameters. **Result:** The success rate of breastfeeding was 49.0%. Factors related to the success of breastfeeding were the attitude toward breastfeeding, the experience of breastfeeding, and the service of the breastfeeding clinic, which provided statistical significance at p -value .05. **Conclusion:** The attitude toward breastfeeding, the experience of breastfeeding, and the service of the breastfeeding clinic are factors associated with the success of breastfeeding.

Keywords: Breastfeeding, Exclusive breastfeeding

บทคัดย่อ

ภูมิหลัง: การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ทำให้ทารกได้รับสารอาหารที่ดีที่สุด ซึ่งทารกควรได้รับนมแม่อย่างเดียวยาวช่วง 6 เดือนแรกของชีวิตตามคำแนะนำขององค์การอนามัยโลกและยูนิเซฟ หลังจากนั้นให้เริ่มอาหารเสริมและให้นมแม่ต่อไปควบคู่กับอาหารเสริมตามวัยจนลูกอายุ 2 ปี ปัจจุบันอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีแนวโน้มลดลง จากการศึกษาของกรมอนามัย¹ พบว่า มารดาที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีเพียงร้อยละ 23.6 การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นับว่าเป็นการวางพื้นฐานให้เด็กเติบโตอย่างมีคุณภาพทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ **วัตถุประสงค์:** เพื่อศึกษาสถานการณ์และปัจจัยที่

สัมพันธ์กับความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของบุคลากรในโรงพยาบาล **วิธีการ:** การวิจัยเชิงสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรหญิงที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานของโรงพยาบาลราชวิถีที่มีบุตรอายุตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 4 ปี ซึ่งมารับบริการที่คลินิกนมแม่ หรือนำบุตรมาฝากเลี้ยงที่หน่วยเลี้ยงเด็กกลางวันโครงการนมแม่ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงพยาบาลราชวิถี เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (questionnaire) ด้านทัศนคติ และความรู้ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ และตรวจสอบหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยทดสอบด้วยสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's

alpha coefficient) มีค่าความเชื่อมั่น 0.724 และ 0.552 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และทดสอบหาความสัมพันธ์ด้วยไครส์แควร์ **ผล:** ร้อยละความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 49.02 และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ คือ ทศนคติต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ประสพการณ์การเลี้ยงบุตรและการรับบริการคลินิกนมแม่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p\text{-value} = 0.05$

สรุป: ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของบุคลากรของโรงพยาบาล คือ ทศนคติต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ประสพการณ์การเลี้ยงบุตรและการรับบริการคลินิกนมแม่ที่ส่งผลให้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ประสบความสำเร็จ

คำสำคัญ: การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ความสำเร็จการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

บทนำ

ทรัพยากรที่ทรงคุณค่าและเป็นอนาคตของชาติคือทารกทารกจึงควรได้รับการเลี้ยงดูให้เจริญเติบโต และพัฒนาการสมวัยทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งอาหารที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและเป็นอาหารที่ดีที่สุด เหมาะสมที่สุดสำหรับทารกช่วง 6 เดือนแรก คือ นมแม่ เพราะน้ำนมแม่มีสารอาหารที่ครบถ้วนมีสัดส่วนที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของทารก ไม่ก่อให้เกิดโรคมุมิแพ้ และมีภูมิคุ้มกันต่อโรคต่าง ๆ เช่น โรคท้องร่วง โรคระบบทางเดินหายใจ และลดอัตราการเสียชีวิตของทารก¹⁻⁴ แต่สถานการณ์ปัจจุบันพบว่าแนวโน้มการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ลดน้อยลง แม้จะมีการรณรงค์ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ด้วยการสนับสนุนของโรงพยาบาลของรัฐที่เป็นโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก เพื่อให้เกิดการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ตามคำแนะนำขององค์การอนามัยโลกและยูนิเซฟให้ทารกควรได้รับนมแม่อย่างเดียวยังช่วง 6 เดือนแรกของชีวิต หลังจากนั้นให้เริ่มอาหารเสริมและให้นมแม่ควบคู่กับอาหารเสริมตามวัยจนกระทั่งบุตรอายุ 2 ปี⁵ สถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทยปี 2562 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ⁶ พบว่าเด็กอายุต่ำกว่า 6 เดือนกินนมแม่อย่างเดียวประมาณร้อยละ 14 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในมารดาที่มาคลอดที่โรงพยาบาลราชวิถี มีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือนมีเพียงร้อยละ 4.3 และมารดาส่วนใหญ่จะหยุดเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เมื่อบุตรอายุ 2 เดือนเนื่องจากต้องกลับไปทำงาน⁷ โดยมารดาในกลุ่มที่ต้องทำงานนอกบ้านในระยะเวลาที่ยาวนาน หรือทำงานที่ต้องผลัดหมุนเวียนเวลาทำงาน มักมีความยุ่งยากในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มากกว่ามารดาในกลุ่มอื่น แม้ว่ามารดาในกลุ่มนี้จะมีทัศนคติที่ดีและต้องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และมีความต้องการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่อย่างต่อเนื่องก็ตาม⁸

การที่มารดาทำงานจะสามารถเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่อย่างเดียวยังต่อเนื่องอย่างน้อย 6 เดือนนั้น มีปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยสิ่งแวดล้อม ประสพการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทศนคติ และการสนับสนุนจากสถาน

ประกอบการ ซึ่งโรงพยาบาลราชวิถีเป็นสถานประกอบการที่มีบุคลากรหญิงทำงานเป็นส่วนใหญ่ และเป็นโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูกที่ให้การสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ตามบันได 10 ขั้นสู่ความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และได้ดำเนินการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างต่อเนื่อง ทั้งมารดาที่มาคลอดบุตรและบุคลากรในโรงพยาบาล แต่ยังไม่เคยมีการสำรวจสถานการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาที่เป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลว่ามีอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นอย่างไร และมีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของบุคลากรในโรงพยาบาล จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของบุคลากรของโรงพยาบาลราชวิถี เพื่อการส่งเสริมให้บุคลากรในโรงพยาบาลราชวิถีเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวอย่างน้อย 6 เดือน มีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์และวิธีการ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจภาคตัดขวาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์และปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของบุคลากรโรงพยาบาลราชวิถี ทำการศึกษาระหว่างเดือนมีนาคม 2561- เดือนมิถุนายน 2561 โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสอบถามบุคลากรหญิงที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลราชวิถีที่มีบุตรอายุตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 4 ปีที่มารับบริการที่คลินิกนมแม่ หรือนำบุตรมาฝากเลี้ยงที่หน่วยเลี้ยงเด็กกลางวันโครงการนมแม่และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงพยาบาลราชวิถี โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามประกอบด้วย 7 ส่วน (1) ข้อมูลส่วนบุคคลของมารดา (2) ข้อมูลส่วนบุคคลของบุตร (3) การสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ (4) ทศนคติต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ของ Iowa Infant feeding Attitude Scale (IIFAS)⁹ มาปรับประยุกต์ใช้ (5) แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แบบเลือกคำตอบจำนวน 8 ข้อ ผู้วิจัยพัฒนาจากของปวีศรี อารยะสุขวัฒน์ (6) แบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จำนวน 8 ข้อ และ (7) ประสพการณ์การใช้บริการคลินิกนมแม่

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ด้วยความถี่ ร้อยละ ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของมารดา ได้แก่ โรคประจำตัว สถานภาพสมรส การศึกษา ตำแหน่งงาน รายได้รายจ่ายของครอบครัว ประสพการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ วิธีการคลอด รายงานค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ได้แก่ อายุ รายได้ ค่าใช้จ่าย อายุครรภ์ และข้อมูลทั่วไปของทารก ได้แก่ น้ำหนักแรกคลอด และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียว โดยใช้สถิติ Chi-square ยอมรับสมมติฐานที่ค่า $p\text{-value} < 0.05$

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน และตรวจสอบ

หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยทดสอบด้วยสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ผลการวิเคราะห์พบว่าค่าความเชื่อมั่นของแบบสำรวจทัศนคติต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เท่ากับ 0.724 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความรู้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เท่ากับ 0.552 ซึ่งการวัดความรู้ด้วยการคำถามที่มี 4 ตัวเลือก แล้วเลือกคำตอบเพียงข้อเดียว

การวิจัยครั้งนี้ผ่านการพิจารณาและการอนุมัติให้ดำเนินการจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย โรงพยาบาลราชวิถี

ผล

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรหญิงที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลราชวิถี มีบุตรอายุตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 4 ปีจำนวนทั้งสิ้น 102 คน พบว่าส่วนใหญ่ปฏิบัติงานในกลุ่มงานด้านบริการร้อยละ 76.5 อายุเฉลี่ย 31 ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสร้อยละ 85.3 ครึ่งหนึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรีร้อยละ 50.0 ซึ่งบรรจุงานในตำแหน่งพนักงานกระทรวงร้อยละ 52.0 โดยมีรายได้เฉลี่ย 40,146.92 บาท และพบว่าค่าใช้จ่ายในครอบครัวรายได้เท่ากับรายจ่ายหรือรายได้มากกว่ารายจ่ายร้อยละ 39.2 เท่ากัน ส่วนใหญ่มีบุตรอย่างน้อย 1 คนร้อยละ 53.9 ไม่เคยมีประสบการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ร้อยละ 52.0 และไม่มีโรคประจำตัวร้อยละ 80.4

บุตรคนสุดท้ายของกลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 21.73 เดือนคลอดโดยวิธีผ่าตัดคลอดร้อยละ 58.8 มีอายุครรภ์ครบกำหนด (Term) ร้อยละ 71.6 น้ำหนักแรกคลอดเฉลี่ย 3,070 กรัม และมีสุขภาพแข็งแรงแรกคลอดร้อยละ 82.4

การสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวร้อยละ 31.4 ขณะที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้รับการช่วยเหลือจากสามี และบิดามารดาของตนเองซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาร้อยละ 31.4 และร้อยละ 30.4 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต้องการให้มีคลินิกนมแม่เป็นแหล่งช่วยเหลือเมื่อต้องการให้นมแม่ โดยเฉพาะการปั๊มเก็บน้ำนมร้อยละ 23.5 โดยขณะตั้งครรภ์ส่วนใหญ่ต้องการได้รับความรู้เกี่ยวกับการ

ปฏิบัติตัวขณะตั้งครรภ์จำนวน 4-6 ครั้งร้อยละ 29.4 ความรู้ที่ต้องการเกี่ยวกับนมแม่ในเรื่องประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ร้อยละ 44.1 (ตารางที่ 1)

ความต้องการความช่วยเหลือในระยะให้นมบุตรของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ต้องการการสนับสนุนให้น้ำบุตรมาเลี้ยงที่สถานดูแลเด็กเล็กในที่ทำงาน (Daycare) ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอย่างน้อย 2 ปี มีสถานที่/อุปกรณ์ในการปั๊มและเก็บน้ำนมรวมทั้งส่งเสริมให้ มีตู้เย็นเพื่อเก็บรักษาน้ำนม และความรู้ในการเก็บรักษานมมารดาร้อยละ 57.8, 41.2 และ 35.3 ตามลำดับ

ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ กลุ่มตัวอย่างมีความรู้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 0.912 ± 0.137) เป็นความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ช่วยทำให้มดลูกหดตัวดี เข้าอู่และขับน้ำคาวปลาได้ดี มารดาสามารถปั๊มน้ำนมเก็บรักษาไว้ในระหว่างที่ลาคลอดและระหว่างที่กลับไปทำงาน และการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่ ช่วยลดน้ำหนักหลังคลอดได้ดี (ค่าเฉลี่ย 0.99, 0.97 และ 0.97 ตามลำดับ) แต่ยังมีความรู้ที่กลุ่มตัวอย่างตอบได้ระดับน้อยและควรได้รับการข้อมูลเพิ่มเติมคือ การเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่เพิ่มความเสี่ยงในการเกิดมะเร็งเต้านม (ค่าเฉลี่ย 0.79 ± 0.406)

ทัศนคติต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.88 ถึง 4.88 เมื่อพิจารณารายข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระดับดีมาก ด้านการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพิ่มสายสัมพันธ์ระหว่างแม่ลูก นมแม่เป็นอาหารที่เหมาะสมที่สุดสำหรับสำหรับทารก การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สะดวกกว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมผสม คุณประโยชน์ในด้านสารอาหารของนมแม่จะมีอยู่จนกระทั่งทารกหยุดนมแม่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67, 4.66, 4.54, และ 4.19 ตามลำดับ

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล การสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทัศนคติต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ประสบการณ์การเลี้ยงบุตรและการรับบริการคลินิกนมแม่ มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อย่างเดียวกับกลุ่มเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยาวสำเร็จ (Exclusive breastfeeding) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p\text{-value} < 0.05$ (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของบุคลากรที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โรงพยาบาลราชวิถี (n = 102)

ข้อมูลทั่วไป	การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำเร็จ (n = 50)		การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ไม่สำเร็จ (n = 52)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สถานที่ปฏิบัติงาน				
กลุ่มงานด้านบริการ	43	42.2	35	34.3
กลุ่มงานสนับสนุน	7	6.9	17	16.7

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของบุคลากรที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โรงพยาบาลราชวิถี (n= 102) (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำเร็จ (n = 50)		การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ไม่สำเร็จ (n = 52)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (ปี) (Mean±SD)	31.01±5.957			
<24	6	5.9	12	11.8
25-29	11	10.8	13	12.7
30-34	13	12.7	13	12.7
>35	20	19.6	14	13.7
สถานภาพสมรส				
สมรส	46	45.1	41	40.2
โสด	3	2.9	8	7.8
หม้าย /หย่า / แยก	1	1	3	2.9
ระดับการศึกษา				
ประถม	0	0	1	1.1
มัธยม/อนุปริญญา/ ปวส.	17	16.7	27	26.5
ปริญญาตรี	29	28.4	22	21.6
สูงกว่าปริญญาตรี	4	3.9	2	2
ตำแหน่ง				
พนักงานกระทรวง	21	20.6	32	31.4
ข้าราชการ	22	21.6	15	14.7
ลูกจ้างชั่วคราว	3	2.9	2	2
พนักงานของรัฐ	2	2	2	2
ลูกจ้างประจำ	2	2	1	1
รายได้ (บาท) (Mean±SD)	40,146.92 ±23,608.84			
น้อยกว่า 20,000 บาท	7	6.9	12	11.8
20,001 - 30,000 บาท	15	14.7	20	19.6
30,001 – 40,000 บาท	5	4.9	9	8.8
40,001 บาท ขึ้นไป	23	22.5	11	10.8
ค่าใช้จ่ายในครอบครัว				
รายได้เท่ากับรายจ่าย	21	20.6	19	18.6
รายได้มากกว่ารายจ่าย	7	6.9	15	14.7
รายได้น้อยกว่ารายจ่าย	22	21.6	18	17.6
จำนวนวันที่ลาคลอด (Mean±SD)	1.95±0.45			
45 วัน	3	2.9	10	9.8
3 เดือน	43	42.2	38	37.3
>3 เดือน	4	3.9	4	3.9

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของบุคลากรที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โรงพยาบาลราชวิถี (n= 102) (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำเร็จ (n = 50)		การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ไม่สำเร็จ (n = 52)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนบุตร				
1 คน	24	23.5	31	30.4
2 คน	19	18.6	19	18.6
3 คน	7	6.9	2	2
โรคประจำตัว				
ไม่มีโรคประจำตัว	43	42.2	39	38.2
มีโรคประจำตัว	7	6.9	13	12.7
ประสบการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่				
ไม่เคย	21	20.6	32	31.4
เคย	29	28.4	20	19.6
ลักษณะครอบครัว				
ครอบครัวเดี่ยว	32	31.4	31	30.4
ครอบครัวขยาย	18	17.6	21	20.6
ผู้มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่				
บิดามารดาของตนเอง	31	30.4	40	39.2
บิดามารดาของสามี	12	11.8	14	13.7
สามี	32	31.4	25	24.5
พี่ ป้า น้า อา	8	7.8	6	5.9
เพื่อนบ้าน/เพื่อนข้างห้อง	3	2.9	0	0
ความช่วยเหลือจากคลินิกนมแม่				
ความรู้ในการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดา	21	20.6	13	12.7
ความรู้ในการเก็บรักษานมมารดา	19	18.6	17	16.7
จัดสถานที่ปั๊มน้ำและเก็บน้ำนม	24	23.5	18	17.6
การได้รับความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวขณะตั้งครรภ์ (ครั้ง)				
น้อยกว่า 2 ครั้ง	5	4.9	7	6.9
2 – 3 ครั้ง	10	9.8	18	17.6
4 - 6 ครั้ง	30	29.4	24	23.5
ไม่เคยได้รับ	5	4.9	3	2.9
ความรู้ที่ได้รับขณะตั้งครรภ์				
ประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่	45	44.1	44	43.1
วิธีอุ้มลูกเพื่อให้นมแม่	27	26.5	23	22.5
วิธีการให้ลูกดูดนม	31	30.4	29	28.4
วิธีการปั๊มน้ำนม	29	28.4	20	19.6

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะคิด ประสิทธิภาพการเลี้ยงบุตรและการรับบริการคลินิกนมแม่กับความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

ปัจจัย	การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำเร็จ (n = 50)		การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ไม่สำเร็จ (n = 52)		P-value
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ด้านความรู้					0.111
ระดับน้อย	1	1.0	1	100	
ระดับปานกลาง	4	3.9	12	69.2	
ระดับมาก	45	44.1	39	38.2	
ด้านทัศนคติ					0.018*
ระดับปานกลาง	22	21.6	35	34.3	
ระดับมาก	28	27.5	17	16.7	
ด้านประสิทธิภาพการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่					0.001*
ระดับน้อย	21	20.6	32	31.4	
ระดับปานกลาง	8	7.8	15	14.7	
ระดับมาก	21	20.6	5	4.9	
การรับบริการคลินิกนมแม่					0.004*
ไม่เคยรับบริการ	6	5.9	19	18.6	
เคยรับบริการ	44	43.1	33	32.4	

* significant of p- value < 0.05

วิจารณ์

จากผลการศึกษา บุคลากรหญิงโรงพยาบาลราชวิถี มีบุตรอายุตั้งแต่ 6 เดือน ถึง 4 ปี จำนวน 102 คน มีความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว (Exclusive breastfeeding) 6 เดือน มีจำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 49.02 ซึ่งพบอัตราความสำเร็จสูงกว่าเมื่อเทียบกับการศึกษาของปรกรณ์ หลายศิริเรื่องไร และคณะ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นมารดาหลังคลอดในวิทยาลัยแพทยศาสตร์และกรุงเทพมหานครและวชิรพยาบาลต้องกลับไปทำงานภายหลังการลาคลอดภายในระยะเวลา 6 เดือน พบว่าทารกได้รับนมมารดาอย่างเดียวนาน 3 เดือน 4 เดือน และ 6 เดือน เท่ากับร้อยละ 47.6 ร้อยละ 26.0 และร้อยละ 11.0 ตามลำดับ จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่า ความรู้ ไม่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวกัยกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ส่วนทัศนคติ ประสิทธิภาพการเลี้ยงบุตรและการรับบริการคลินิกนมแม่ มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวกัยกลุ่มเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวกัยสำเร็จ (Exclusive breastfeeding) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 แสดงให้เห็นว่า

ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่ไม่มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวกัยกลุ่มเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวกัยสำเร็จ (Exclusive breastfeeding) อาจเป็นเพราะมารดาในกลุ่มที่ทำการศึกษิต่างได้รับความรู้เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในช่วงของการมาฝากครรภ์ และการมารับบริการที่โรงพยาบาลราชวิถีเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามความรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นหรือจูงใจให้บุคคลปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวกัย ทำให้มารดาหลังคลอดและทารกได้รับประโยชน์สูงสุดในเรื่องการให้นมและคุณค่าทางสารอาหารของนมแม่ อันจะนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีทั้งมารดาและบุตร แตกต่างกับการวิจัยของเจตพล แสงกล้า¹¹ พบว่าความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาที่มีความสัมพันธ์กับช่วงระยะเวลาของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เนื่องจกมารดาได้รับประโยชน์ของนมแม่ที่มีต่อตนเองและบุตร พร้อมทั้งประหยัดเวลา ค่าใช้จ่าย ที่สำคัญคือการสร้างความผูกพันระหว่างมารดาและบุตร ก่อให้เกิดความอบอุ่นพร้อมทั้งบุตรได้รับสารป้องกันเชื้อโรคทางผิวหนังจากการกอดรัดและสัมผัสจากมารดา และ จิรนนท์ วิรกุล¹² พบว่า ปัจจัยที่มีความ

สัมพันธ์กับส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน คือ มารดามีความรู้เกี่ยวกับการให้นมบุตร ซึ่งบุคลากรด้านสุขภาพควรให้คำแนะนำเรื่องท่าที่ถูกต้อในการให้นมบุตร ประโยชน์ของการให้นมแม่ และควรให้การสนับสนุนการเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่¹³ อาจเนื่องมาจากการดาทั้ง 2 กลุ่มที่ศึกษาได้รับการเตรียมด้านความรู้ตั้งแต่ฝากครรภ์

ประสบการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวกับกลุ่มเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยสำเร็จ (Exclusive breastfeeding) สอดคล้องกับการศึกษาของเจตพล แสงกล้า¹¹ พบว่าการวางแผนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีความสัมพันธ์กับช่วงระยะเวลาของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อาจเนื่องจากการประสบการณ์มารดามีความแตกต่างกันทำให้การวางแผนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ตามระยะเวลา 6 เดือนตั้งแต่การตั้งครรภ์คลาดเคลื่อน เพราะการวางแผนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยของมารดาในช่วงตั้งครรภ์ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่สะท้อนความตั้งใจและการมีเป้าหมายของมารดาก่อนคลอดบุตรว่าจะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยนานเท่าไร ซึ่งการมีประสบการณ์ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มาก่อนจะสามารถแสดงบทบาทความเป็นมารดาได้ดี¹⁴ ถือว่าเป็นปัจจัยนำที่ทำให้มารดาได้แง่คิดในการตัดสินใจการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ นอกจากกลุ่มเลี้ยงลูกที่ทำงานแล้วยังมีการสนับสนุนจากสมาชิกอื่นในครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการให้นมมารดา^{15,16}

ทัศนคติต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวกับกลุ่มเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยสำเร็จ (Exclusive breastfeeding) ซึ่งแตกต่างกับการศึกษาของ มาลีวัล เลิศสาครศิริ และสาส์ แซ่เปี¹⁷ พบว่าเจตคติต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาวัยรุ่นหลังคลอดครั้งแรก ซึ่งทัศนคติเป็นปัจจัยภายในตัวแม่ที่เป็นพื้นฐานและก่อให้เกิดแรงจูงใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวย ซึ่งผลการวิจัยแตกต่างจากการวิจัยที่พบว่าทัศนคติเชิงบวกเป็นแรงจูงใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่¹⁸ อาจเป็นเนื่องจากทัศนคติการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ทั้งความรู้และความเชื่อของมารดาหลังคลอด แบบอย่างการสนับสนุนและทัศนคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของครอบครัว มีทั้งคนในสังคม เพื่อนร่วมงานและครอบครัวทั้งด้านบวกและด้านลบ รวมถึงการได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากบุคลากรทีมสุขภาพ ครอบครัวและสังคม สื่อต่าง ๆ และความรู้ของมารดา ซึ่งก่อให้เกิดเจตคติทั้งทางบวกและทางลบ

การรับบริการที่คลินิกนมแม่มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวกับกลุ่มเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยสำเร็จ (Exclusive

breastfeeding) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p\text{-value} = 0.05$ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคลินิกนมแม่ที่ให้บริการแก่มารดาที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพราะคลินิกนมแม่เป็นกลไกที่สำคัญส่วนหนึ่งในโรงพยาบาลที่ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ บทบาทหน้าที่หลักของคลินิก คือ การช่วยเหลือมารดาที่มีปัญหาเรื่องการให้นมแม่ และช่วยเหลือให้มารดาสามารถให้นมแม่และอาหารตามวัยได้อย่างเหมาะสม พร้อมทั้งกระตุ้นการไหลของน้ำนมแม่และการเก็บรักษานมแม่เพื่อให้ทารกได้รับนมแม่อย่างต่อเนื่อง ถือว่าคลินิกนมแม่มีการดำเนินงานเป็นส่วนหนึ่งของบันได 10 ขั้นสู่ความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ได้แก่ บันไดขั้นที่ 3 ซึ่งหญิงตั้งครรภ์ทุกคนให้ทราบถึง ประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และวิธีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ บันไดขั้นที่ 5 แสดงให้มารดาเห็นวิธีการให้นมที่ถูกต้อ และการคงสภาพการหลั่งสร้างน้ำนม แม้ว่าแม่ลูกต้องแยกจากกัน บันไดขั้นที่ 6 อย่าน้ำ อาหาร หรือเครื่องดื่มอื่นใดแก่ทารกแรกเกิด ยกเว้นมีข้อบ่งชี้ทางการแพทย์ บันไดขั้นที่ 8 สนับสนุนให้ลูกดูดนมบ่อยครั้งตามต้องการ ถ้านอนนานเกิน 2-3 ชั่วโมงต้องปลุกลูกขึ้นมาดูดนม บันไดขั้นที่ 9 อย่านำลูกดูดหัวนมยางหรือหัวนมหลอกสอดคล้องกับงานวิจัยของจิรพันธ์ วีรกุล¹² พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยาน 6 เดือนคือ มารดาทราบนโยบายเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ แสดงให้เห็นว่าการมีนโยบายนำสู่แนวทางการวางแผนการปฏิบัติการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ คลินิกนมแม่เป็นตามนโยบายการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ นอกจากนี้คลินิกนมแม่มัมีการบันทึกข้อมูล วินิจฉัย และวางแผนในการดำเนินงานในมารดาและทารกแต่ละรายและต้องมีพร้อมอยู่ตลอดเวลาในการช่วยเหลือมารดาและทารก ซึ่งบทบาทของพยาบาลนมแม่ นอกจากจะต้องให้ความรู้กับมารดาและสามีแล้ว ยังจำเป็นต้องเผยแพร่ความรู้ให้กับทุกคนที่เกี่ยวข้องในครอบครัวของมารดาที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทั้ง ย่า ยาย ตา ปู่ และทุกคนที่เป็นผู้ดูแลทารก รวมถึงบุคลากรทางการแพทย์สอดคล้องกับลักษณะของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในคลินิกนมแม่ที่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานด้านการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างน้อย 1 ปี มีทักษะและประสบการณ์ในการสื่อสารและการให้คำปรึกษาด้านนมแม่ มีมนุษยสัมพันธ์ มีจิตใจโอบอ้อมอารีและมีใจรักในการให้บริการ¹¹ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการให้บริการแก่บุคลากรที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ถือว่าเป็นการสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งการสนับสนุนจะสำเร็จได้ต้องมีทั้งเวลา ได้แก่ เวลาพักในการบีบเก็บน้ำนม สถานที่ เป็นสถานที่เพื่อบีบเก็บน้ำนมหรือให้นมบุตรตามเวลา และสิ่งสนับสนุน คือ บุคลากรให้ความรู้ คุณประโยชน์นมแม่ ให้มารดาเกิดการรับรู้ ทักษะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทำให้มารดาเกิดความมั่นใจในการให้นมบุตร และการแก้ปัญหา เพราะมีบุคลากรให้คำปรึกษาเมื่อเกิดปัญหาจากเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทำให้มารดามีความสุขส่งผลต่อการสร้างน้ำนมจนกระทั่งสามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ครบ 6 เดือน

สรุป

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของบุคลากรของโรงพยาบาล คือ ทักษะต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ประสิทธิภาพการเลี้ยงบุตรและการรับบริการคลินิกนมแม่ แสดงว่าการที่มารดาได้รับความรู้ เกิดความเชื่อเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ร่วมกับการมีคลินิกนมแม่ช่วยส่งเสริมให้มารดาที่ทำงานสถานบริการสาธารณสุข

ปฏิบัติงานเวลาราชการประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ 6 เดือน จึงควรมีการส่งเสริมให้มีหน่วยนมแม่เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้ประสบความสำเร็จ พร้อมทั้งจัดกิจกรรมการปรับทัศนคติการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ด้วยกิจกรรมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของผู้ประสบความสำเร็จการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ 6 เดือนแก่หญิงตั้งครรภ์และมารดาหลังคลอดอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งในสัปดาห์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

References

1. Arifeen S, Black RE, Antelman G, Baqui A, Caulfield L, Becker S. Exclusive breastfeeding reduces acute respiratory infection and diarrhea deaths among infants in Dhaka slums. *Pediatrics*. 2001;108: E67.
2. Bachrach VR, Schwarz E, Bachrach LR. Breastfeeding and the risk of hospitalization for respiratory disease in infancy: a meta-analysis. *Arch Pediatr Adolesc Med*. 2003;157:237-43.
3. Horta BL, Loret de Mola C, Victora CG. Long-term consequences of breastfeeding on cholesterol, obesity, systolic blood pressure and type 2 diabetes: a systematic review and meta-analysis. *Acta Paediatr*. 2015; 104:30-7.
4. Quigley MA, Kelly YJ, Sacker A. Breastfeeding and hospitalization for diarrheal and respiratory infection in the United Kingdom Millennium Cohort Study. *Pediatrics*. 2007;119: e837-42.
5. World Health Organization. The optimal duration of exclusive breastfeeding: report of an expert consultation [Internet]. Geneva: WHO; [cited 2020 Aug 17]. Available from: http://www.who.int/nutrition/publications/optimal_duration_of_exc_bfeeding_report_eng.pdf
6. National Statistical Office Thailand 2020. Survey of the situation of children and women in Thailand 2019 [Internet]. Bangkok: National Statistical Office Thailand; 2020 [cited 2021 July 27]. Available from: http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/ด้านสังคม/สาขาประชากร/สถานการณ์เด็กและสตรี/2562/MICS6_report_071063.pdf
7. Plewma P. Prevalence and factors influencing exclusive breast-feeding in Rajavithi Hospital. *J Med Assoc Thai*. 2013; 96 Suppl 3: S94-9.
8. Susanha Y. Breastfeeding Promotion among Outside Employed Mothers. *Journal of Nursing* 2013; 40: 129–37.
9. Puapornpong P. Breastfeeding Assessment. *Journal of Medicine and Health Sciences* 2014; 21: 4-15.
10. Arayasukawat P, Sukonkajorn P, Phothiraksanon P, Jarernrat P, Aungsakul W, Bannarakna R, et al. Breastfeeding Practice Knowledge of Mothers Who Delivered at Srinagarind Hospital. *Srinagarind Med J* 2013; 28:163–9.
11. Sangkla J. Factor associated with exclusive breastfeeding: A case study in a semi- urban area, Kanchanaburi. [Thesis]. Bangkok: Mahidol University; 2013.
12. Weerakul J. Factor affecting exclusive breast feeding at least 6 months in Naresuan University hospital. *Naresuan Research* 12: Research and Innovation and Development Country 2015; 746-57.
13. Thaunthong S. Perception and maternal readiness affecting breast feeding during the first six months, Maharaj Nakorn Chiang Mai Hospital. [Thesis]. Chiang Mai: Chiang Mai University; 2013.
14. Suebnuson P. Intention Breastfeeding for at Least Six Months of Antenatal Women in Nakhonnayok, Nakhonnayok Province. [Thesis]. Chon Buri: Burapha University; 2012.
15. Ornlaor S, Klunklin P, Urharmnuay M. Factors predicting breastfeeding among mothers of preterm infants. *Journal of Faculty of Nursing Burapha University* 2016; 24: 32-42.
16. Apartsakun P. Discouraging Factors of Breastfeeding among Thai women. *J Pub Health Nurse* [Internet]. [cited 2021 Jul 21]; 30(2): 33-46. Available from: <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/phn/article/view/68066>
17. Lertsakornsiri M, Saibae S. The Relationship between Self-efficacy, Self-esteem, Attitude Toward Breastfeeding and Breastfeeding Behaviors in the First-time Teenage Postpartum Mothers. *Journal of Nursing and Education* 2018. 11: 10-23.
18. Chuprapan P, Thiangthum W, Pichayapinyo P. Exclusive breastfeeding within a 6 months' period among mothers in south central region of Thailand. In: Graduate Research Conference 15th; 2014 March 28; the College of Local Administration Khon Kaen University. Khon Kaen: Khon Kaen University; [2014]. p.1723-32.